অধ্যায় ১৩ ঃ অসমীয়া ভাষাৰ কাৰক

অধ্যায় গাঁথনি

১৩.১ উদ্দেশ্য
১৩.২ পৰিচয়
১৩.৩ অসমীয়া ভাষাৰ কাৰক
১৩.৪ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
১৩.৫ অধিক জানিবলৈ
১৩.৬ অগ্রগতিৰ খতিয়ান
১৩.৭ আৰ্হি প্রশ্ন

১৩.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- অসমীয়া ভাষাৰ কাৰক সম্বন্ধে আলোচনা কৰিব পাৰিব
- অসমীয়া ভাষাৰ কাৰকৰ সৈতে সম্পর্কিত শব্দ-বিভক্তিবোৰৰ প্রয়োগ বিশ্লেষণ কৰি দেখুৱাব পাৰিব

১৩.২ পৰিচয়

ইয়াৰ আগৰ অধ্যায়টোত আমি অসমীয়া ভাষাৰ বচন আৰু লিংগ বিচাৰ সম্পর্কে বহলাই আলোচনা কৰিলোঁ। সেই অধ্যায়টোৰ অধ্যয়নে আমাক অসমীয়া ভাষাৰ ৰূপতত্ত্বৰ অন্তর্গত এই দুটা বিষয় সম্পর্কে সম্যক ধাৰণা প্রদান কৰিলে। এতিয়া এইটো অধ্যায়ত আমি অসমীয়া ভাষাৰ কাৰক সম্পর্কে খৰচি মাৰি অধ্যয়ন কৰিম।

আপুনি এই কথা নিশ্চয় জানে যে ভাষা একোটাৰ সর্ববৃহৎ একক হৈছে বাক্য আৰু এই বাক্য গঠিত হয় বিভিন্ন পদৰ পাৰস্পৰিক সম্পর্কৰ দ্বাৰা। বাক্যত ক্রিয়াপদৰ সৈতে অন্যান্য পদৰ যি সম্পর্ক ঘটে ভাষাৰ আলোচনাত তাকে কাৰক বোলা হয়। এই কাৰকৰ সম্বন্ধ নির্ণিত হয় কেতবোৰ অত্যাৱশ্যকীয় বদ্ধৰূপ বা ৰূপাত্মক সর্গৰদ্বাৰা। ৰূপতত্ত্বৰ আলোচনাত আপুনি নিশ্চয় পাই আহিছে যে ভাষাৰ এনে অত্যাৱশ্যকীয় ৰূপাত্মক সর্গক বিভক্তি বোলা হয়। বিভিন্ন কাৰক-ৰূপ চিনি উলিয়াবলৈ যিবোৰ ৰূপাত্মক সর্গ ব্যৱহাৰ কৰা হয় সেইবোৰৰ নাম কাৰক চিহ্ন বা কাৰক বিভক্তি অথবা শব্দ-বিভক্তি। বিভক্তি সম্পর্কে আমি পৰৱর্তী অধ্যায়তহে বহলাই আলোচনা কৰিম। আপুনি এই অধ্যায়টো অধ্যয়ন কৰি অসমীয়া ভাষাৰ কাৰকৰ বিষয়ৰ সামগ্রিক ধাৰণা লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব।

১৩.৩ অসমীয়া ভাষাৰ কাৰক

'অসমীয়া ভাষাৰ কাৰক'-ৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰাৰ পূৰ্বে কাৰকনো কি সেই বিষয়ে আমি জানি লোৱা আৱশ্যক। আপুনি অলপ মন কৰিলে বুজিব পাৰিব যে আমি কৈ থকা বাক্যবোৰত যিবোৰ পদ ব্যৱহাৰ হয় সেইবোৰৰ মাজত এটা পাৰস্পৰিক সম্পৰ্ক থাকে। পদৰ এনে সম্পৰ্ক অবিহনে বাক্যৰ কোনো অৰ্থ নোলায়। এনে সম্পৰ্কৰ ক্ষেত্ৰত এটা কথা মন কৰিবলগীয়া যে বাক্যত থকা ক্ৰিয়াপদটোৰ সৈতে বাকীবোৰ পদৰ সম্পৰ্ক অধিক স্পষ্ট; যেনে—

ৰামে খায়
কৃষ্ণই সীতাক মাতিছে
মালতীয়ে কটাৰীৰে তামোল কাটিছে
সি গুৱাহাটীলৈ গ'ল
কলমটো তাৰ পৰা আনিছোঁ
সি কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ত অধ্যয়ন কৰি আছে।

-এই বাক্যকেইটাত খায়, মাতিছে, কাটিছে, গ'ল, আনিছোঁ, কৰি আছে —আদি ক্ৰিয়াপদৰ সৈতে ৰাম, কৃষ্ণ, সীতা, মালতী, কটাৰী, সি, গুৱাহাটী, তাৰ, বিশ্ববিদ্যালয় আদি পদৰ সম্পৰ্ক স্থাপন হৈছে। এনে ধৰণৰ বাক্যত ক্ৰিয়াপদৰ সৈতে অন্যান্য পদৰ যি সম্বন্ধ ঘটে তাকেই কাৰক বোলা হয়। গতিকে দেখা যায়, কাৰকবাচক বিভক্তি যুক্ত হৈ পদবোৰে ক্ৰিয়াপদৰ লগত প্ৰত্যক্ষ সঙ্গতি স্থাপন কৰে। এতেকে, ক্ৰিয়াৰ কাৰ্য সম্পাদনৰ হেতু বা নিমিত্ত অৰ্থকে কাৰক বুলি 'ব পাৰি। আন এটা উদাহৰণ লোৱা হওক —

ডাক্তৰে ৰোগীজনক এৰোপ্লেনেৰে গুৱাহাটীৰ পৰা ভেলোৰলৈ নিলে।

এই বাক্যটোত নিলে ক্ৰিয়াপদৰ লগত আন পদবোৰৰ সম্পৰ্ক স্থাপিত হৈছে। এই সম্বন্ধই কাৰক। ডাক্তৰ, ৰোগীজনক, এৰোপ্লেনেৰে, গুৱাহাটীৰ পৰা, ভেলোৰলৈ — প্ৰত্যেকেই একো একোটি কাৰক।

কোনে নিলে?	উত্তৰ	— ডাক্তৰে (কৰ্তা-কাৰক)
কাক নিলে?		— ৰোগীজনক (কৰ্ম-কাৰক)
কেনেকৈ নিলে?		— এৰোপ্লেনেৰে (কৰণ-কাৰক)
ক'ৰপৰা নিলে?		— গুৱাহাটীৰ পৰা (অপাদান কাৰক)
ক'লৈ নিলে?		— ভেলোৰলৈ (নিমিত্ত কাৰক)।

এনেদৰে ক্ৰিয়াপদৰ লগত হোৱা সম্বন্ধৰ ভিত্তিত অসমীয়া কাৰকক ছটা ভাগত ভগাব পাৰি —

১) কৰ্তা-কাৰক ২) কৰ্ম-কাৰক
৩) কৰণ-কাৰক ৪) নিমিত্ত-কাৰক
৫) অপাদান কাৰক ৬) অধিকৰণ-কাৰক

এতিয়া আন এটা উদাহৰণলৈ মন কৰা হওক — 'এইটো মোৰ ঘৰ।' ইয়াত 'ঘৰ' শব্দৰ লগত 'মোৰ' এটা সম্বন্ধ স্থাপিত হৈছে। কিন্তু ঘৰ শব্দটো ক্ৰিয়া পদ নহয়, নামপদহে। কাৰকৰ সূত্ৰ অনুযায়ী ক্ৰিয়াপদৰ লগত আন পদৰ সম্বন্ধকহে কাৰক বোলে। 'ঘৰ' ক্ৰিয়াপদ নোহোৱা বাবে এনে সম্বন্ধক সম্বন্ধ পদ বোলা হয়। এক কথাত ক'ব পাৰি অসমীয়া ভাষাত ক্ৰিয়াপদ অবিহনেও বাক্য ৰচিত হয়। এনে সম্বন্ধক ব্যাকৰণবিদসকলে 'সম্বন্ধ পদ' আখ্যা দিছে। পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণত সম্বন্ধ পদক কাৰক বুলি গণ্য কৰা হোৱা নাছিল। বৰ্তমান কিন্তু ই কাৰককৰে অন্তৰ্গত।

অসমীয়া ভাষাত মূলতঃ কাৰককৰ সংখ্যা ছটা — কৰ্তা, কৰ্ম, কৰণ, নিমিত্তাৰ্থক, অপাদান, আৰু অধিকৰণ। অসমীয়া ভাষাত এই ছটা কাৰক আৰু 'সম্বন্ধ পদ'ৰ বোধ জন্মাবৰ কাৰণে কিছুমান সৰ্গ আছে। এই সৰ্গবোৰক শব্দ-বিভক্তি বা কাৰক বিভক্তি বোলা হয়। 'যিহৰদ্বাৰা কাৰক আৰু সম্বন্ধ পদৰ বোধ জন্মে বা যিহৰদ্বাৰা কাৰক আৰু সম্বন্ধ পদক চিনিব পাৰি, সেইটোৱেই শব্দ-বিভক্তি' বুলি উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামীয়ে কৈছে। এই কাৰককেইটা বুজাবলৈ অসমীয়া ভাষাত দুটা উপায় অৱলম্বন কৰা হয় — (ক) কাৰক বিভক্তি বা শব্দ-বিভক্তি যোগ দি; আৰু (খ) শব্দ-বিভক্তি(-অৰ)-ৰ পিছত অনুপদ ব্যৱহাৰ কৰি। শব্দ-বিভক্তিবোৰৰ বিষয়ে যিহেতু পৰৱৰ্তী অধ্যায়ত বিতংকৈ আলোচনা কৰা হ'ব, এতেকে ইয়াত মাত্ৰ বিভিন্ন কাৰককৰ সংজ্ঞা আৰু উদাহৰণ দাঙি ধৰা হৈছে। সংস্কৃতৰ দৰে অসমীয়াতো কাৰককৰ বিভক্তিৰ সংখ্যা একে হ'লেও বিভক্তি আৰু কাৰকবোৰ একে নহয়। বিভক্তিবোৰ ভাষাৰ গঠনমূলক ৰূপ আৰু কাৰকবোৰ হ'ল এই বিভক্তিবোৰৰ প্ৰয়োগগত অৰ্থাৎ ব্যৱহাৰিক অৰ্থ। বিভক্তিবোৰ ৰূপ, কাৰক সিহঁতৰ কাৰ্য বা অৰ্থ। গতিকে, কেতিয়াবা একেটা বিভক্তিৰে প্ৰয়োগৰ বা সংগতিৰ ভিন্নতাৰ হেতু ভিন্ ভিন্ কাৰক হ'ব পাৰে।

অসমীয়া ভাষাত সম্বন্ধ পদকে ধৰি ছটা কাৰকত প্ৰয়োগ হোৱা কাৰক বিভক্তি আৰু অনুপদবোৰৰ তালিকা তলত দিয়া হ'ল।

তালিকা ১৩.১ ঃ অসমীয়া ভাষাৰ কাৰক বিভক্তি আৰু অনুপদ

কাৰক	বিভক্তি	বিভক্তিৰ চিন		অনুপদ
		ব্যঞ্জনান্ত শব্দত	স্বৰান্ত শব্দত	
কৰ্তা	শূন্য বিভক্তি	-ϕ	-ϕ	
	১ম	-এ	-এ -ই (=য়)	
কৰ্ম	শূন্য	-ϕ	-ϕ	
	২য়া	-অক	-ক	
কৰণ	৩য়া	-এৰে	ৰে	-দি, দ্বাৰা, হতুৱাই, সৈতে, জৰিয়তে
নিমিত্ত	৪র্থী	-অলৈ	-লৈ	
অপাদান	—	—	—	পৰা
অধিকৰণ	৭মী	-অত	-ত	
সম্বন্ধ পদ	৬ষ্ঠী	-অৰ	-ৰ	

কাৰক অনুযায়ী শব্দ বিভক্তি আৰু কাৰক বাচক অনুপদৰ প্ৰয়োগ।

- **কৰ্তা কাৰক ঃ** যি পদে ক্ৰিয়া সম্পাদন কৰে তাকে কৰ্তা কাৰক বোলে। কৰ্তা কাৰকত প্ৰথমা বিভক্তি লগ লাগে। প্ৰথমা বিভক্তিৰ চিন -এ, -ই, শূন্য (-ϕ)। দৰাচলতে এইবোৰ একেটা প্ৰাকৃতিৰে উপাকৃতিহে, কাৰণ ইহঁতৰ প্ৰয়োগৰ স্থান নিৰ্দিষ্ট। 'এ' বা 'ই' ধ্বনি সাপেক্ষ ৰূপহে। যেনে—

  ল'ৰাই (ল'ৰা-এ) খেলি আছে।
  গৰুৱে (গৰু-এ) ঘাঁহ খাই আছে।
  ৰামে (ৰাম-এ) পঢ়ি আছে।
  মণিয়ে (মণি-এ) নাচি আছে।
  ডাণ্টেই (ডাণ্টে-এ) ডিভাইন কমেডি লিখিছিল।
  টোৰে (টো-এ) ভেটা ভাঙি পেলালে।

  ওপৰৰ উদাহৰণকেইটাত প্ৰথমা বিভক্তি '-এ', কাষত থকা স্বৰধ্বনিৰ প্ৰভাৱত তিৰ্যক ৰূপ লৈছে। গতিকে এইবোৰ ধ্বনি সাপেক্ষ ৰূপহে। আনহাতে, প্ৰথমা বিভক্তি সকৰ্মক ক্ৰিয়াৰ কৰ্তাত যোগ হয় আৰু হাঁহ, কান্দ, ওমল, গাজ, ৰিঙিয়া আদি ধাতুৰ বাহিৰে অন্য ক্ষেত্ৰত অকৰ্মক ক্ৰিয়াৰ কৰ্তাত বিভক্তি লগ নালাগে। গতিকে শূন্য বিভক্তি ৰূপ সাপেক্ষ। ৰমেশ পাঠকৰ মাতে এয়া হয় বুলি কৰা ধাৰণাহে (predictable)। যেনে—

  মানুহ মৰে। তেওঁ টোপনিয়াই আছে।

  এই বাক্য দুটাৰ কৰ্তা হ'ল মানুহ আৰু তেওঁ। ইহঁতে কাৰ্য সাধন কৰিছে যদিও বিভক্তিযুক্ত হোৱা নাই। বিভক্তি অবিহনে পদ গঠন হ'ব নোৱাৰে। সেয়ে ইয়াত শূন্য বিভক্তিযুক্ত হোৱা বুলি ধৰা হয়।

- **কৰ্ম কাৰক ঃ** 'যি বা যিহকে কৰা যায় অৰ্থাৎ ক্ৰিয়াৰ যি ব্যাপ্য' সেইটোৰ নাম কৰ্মকাৰক। অৰ্থাৎ কৰ্তাই যি কৰে অথবা যাৰ ওপৰত কাৰ্য কৰে সেয়ে কৰ্ম। কৰ্তৃবাচ্যৰ প্ৰয়োগকত কৰ্ম কাৰকত দ্বিতীয় বিভক্তি যোগ হয়; যেনে— মই কাম কৰোঁ; কিতাপ পঢ়োঁ; কবিতা লিখোঁ ইত্যাদি। ইয়াত 'মই' কৰ্তাৰ 'কৰোঁ', পঢ়োঁ, লিখোঁ প্ৰভৃতি ক্ৰিয়া আৰু 'কাম', 'কিতাপ', 'কবিতা' এই নিমিত্তে সিহঁতেই কৰ্ম। দ্বিতীয়া বিভক্তিৰ চিন হ'ল (-ϕ) শূন্য, -অক, -ক। ব্যঞ্জনান্ত শব্দৰ পিছত -অক আৰু স্বৰান্ত শব্দৰ পিছত -ক যোগ হয়। ইহঁত ধ্বনি সাপেক্ষ।

  বাঘে গৰুজনী খালে।
  মায়ে ভাত ৰান্ধিছে।
  মই কিতাপ পঢ়িছো।

  এই বাক্যকেইটাত কৰ্তাই গৰুজনী, ভাত, কিতাপৰ ওপৰত কাৰ্য সম্পাদন কৰিছে। এই পদবোৰত কোনো বিভক্তি যোগ হোৱা নাই বাবে শূন্য বিভক্তি যোগ হোৱা বুলি কোৱা হয়। আকৌ—

পুলিচে চোৰটোক পিটিলে।

মই ভকতসকলক নিমন্ত্রণ জনাইছোঁ।

ইয়াত চোৰটো পদত -ক আৰু ভকতসকল পদত -অক বিভক্তি যোগ হৈছে।

কিছুমান ধাতুৰ পাঁচনী ক্রিয়াৰ প্রয়োগত কর্তৃপক্ষ দুটা হয়, অর্থাৎ পূর্বে সাধাৰণী ক্রিয়াৰ যিটো কর্তা থাকে সিও কর্ম হয়। যেনে— মই তাক ঔষধ খুৱালোঁ।

- **কৰণ কাৰক ঃ** যি কর্তাৰ অধীন হৈ ক্রিয়া কৰে অর্থাৎ কর্তাই যাৰ বা যিহৰদ্বাৰাই ক্রিয়া সম্পন্ন কৰে, তাকে কৰণ কাৰক বোলে। সেই কাৰণে তৃতীয়া অর্থাৎ তৃতীয়ান্ত পদবিলাকেই কৰণ হয়। কৰণ কাৰকত তৃতীয়া বিভক্তি যোগ হয়। তৃতীয়া বিভক্তিৰ চিন -এৰে, -ৰে। এই বিভক্তিৰ উপৰি ষষ্ঠী বিভক্তি -ৰ লগ লগাৰ পিছত দি, দ্বাৰা, হতুৱাই, সৈতে, জৰিয়তে অনুপদ বহুৱাইও কৰণ কাৰকৰ ভাব প্রকাশ কৰা হয়। উদাহৰণস্বৰূপে—

  মধুৰে চকুৰে নেদেখে।

  জখলাৰে পাণ পাৰিছে।

  ৰসগোল্লা গাখীৰেৰে তৈয়াৰ কৰা হয়।

  উদাহৰণকেইটিত চকু, জখলা শব্দ স্বৰান্ত বাবে -ৰে আৰু গাখীৰ শব্দ ব্যঞ্জনান্ত হোৱা বাবে -এৰে বিভক্তি লগ লাগিছে। আকৌ—

  তাৰ দ্বাৰা কামটো কৰা হ'ল।

  হাতেদি কটা সূতা বৰ ভাল।

  গৌতমৰ হতুৱাই কামটো কৰা হ'ল।

  গৌতমৰ সৈতে ফুৰিবলৈ গ'লোঁ।

  গৌতমৰ জৰিয়তে চিঠিখন পঠালোঁ। এই বাক্যকেইটিত অনুপদৰ জৰিয়তে কৰণ কাৰকৰ অর্থ প্রকাশ কৰা হৈছে।

- **নিমিত্তার্থক কাৰক ঃ** অসমীয়াত উদ্দেশ্য, লক্ষ্য, দিশ, প্রতি, অভিমুখ নিমিত্ত আদি অর্থত ক্রিয়াৰ লগত কিছুমান শব্দৰ সম্পর্ক ঘটে। এইবোৰক নিমিত্ত কাৰক বোলা হয়। নিমিত্ত কাৰকত চতুর্থী বিভক্তি যোগ হয়। চতুর্থী বিভক্তিৰ চিন -অলৈ, লৈ। ব্যঞ্জনান্ত শব্দৰ পিছত -অলৈ আৰু স্বৰান্ত শব্দৰ পিছত -লৈ যোগ হয়। সংস্কৃততে সম্প্রদান কাৰক আছে। কাৰোবাক কোনো বস্তু দিয়াটোৱেই সম্প্রদান। অসমীয়াত সম্প্রদান কাৰক নাই। উদাহৰণ—

  পৰীক্ষালৈ আৰু দহদিন আছে।

  মই ঘৰলৈ যাওঁ।

  ইয়াত স্বৰান্ত 'পৰীক্ষা' শব্দত -লৈ আৰু ব্যঞ্জনান্ত ঘৰ শব্দৰ পাছত -অলৈ যোগ হৈছে।

জানি থোৱা ভাল

অসমীয়া ভাষাত সম্প্রদান কাৰক নাই। কর্ম কাৰকেই সম্প্রদান কাৰকৰ কার্যও সম্পন্ন কৰে। পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণবোৰত স্বত্ব এৰি দান কৰিলে সম্প্রদান কাৰক আৰু অন্য ক্ষেত্রত কর্ম কাৰক হয় বুলি আলোচনা কৰা হৈছে। এনে ধাৰণা সংস্কৃত ব্যাকৰণৰ পৰা আহৰিত। সংস্কৃত ভাষাত সাধাৰণ কর্ম বুজালে এটা বিভক্তি আৰু স্বত্ব এৰি দান কৰিলে অন্য এটা বিভক্তি লগ লাগে। পিছৰটোক সংস্কৃতত সম্প্রদান কাৰক বোলা হয়; যেনে — দৰিদ্রায় ধনং দদাতি। সংস্কৃতৰ এই ভেদ অসমীয়াতো ৰাখি সম্প্রদান কাৰকত -অক, -লৈ বিভক্তি দেখুওৱাটো ভ্রমাত্মক। প্রকৃতপক্ষে অসমীয়া ভাষাত কর্ম আৰু সম্প্রদানৰ কোনো ভেদ নাই। ধোবাক কাপোৰ ধুবলৈ দিয়া আৰু ভিখাৰীক চাউল দিয়া দুয়ো ক্ষেত্রতে অসমীয়াত কর্মকাৰকৰ -অক/-ক বিভক্তি লগ লাগে; কিন্তু এইখিনিতে উল্লেখনীয় যে, এনে পৰিস্থিতিৰ বাক্যত সাধাৰণতে সদায় দুটা কর্ম পদ হয়। যেনে— মই ধোবাক কাপোৰ ধুবলৈ দিলোঁ। ইয়াত 'ধোবাক' আৰু 'কাপোৰ' দুটা কর্মপদ। এনেদৰে দুটা কর্মপদ থাকিলে গৌণ কর্মপদৰ পিচত কর্মৰ বিভক্তি থাকে। ওপৰৰ উদাহৰণটোত 'ধোবাক' গৌণ কর্ম; 'কাপোৰ' মুখ্য কর্ম। সাধাৰণতে প্রাণী বুজোৱা কর্মক গৌণ কর্ম আৰু অপ্রাণী বুজোৱা কর্মক মুখ্য কর্ম বোলা হয়। যদি দুয়োটা কর্ম যদি প্রাণীবাচক হয়, তেনেহ'লে ক্রিয়াৰ আগত থকা কর্ম মুখ্য (Direct Object) আৰু প্রথমটো গৌণ (Indirect Object) হয়। যেনে— তেওঁ মোক ছোৱালীজনী দেখুৱালে।

- **অপাদান কাৰক ঃ** যাৰ পৰা কোনো বস্তু পৃথক, ব্যাপ্তি, অপসৰণ, স্খলন অর্থ প্রকাশ পায় বা ভয় আদি ভাব জন্মে তাকে অপাদান কাৰক বোলে। অপাদান কাৰক অসমীয়াত আছে, কিন্তু কোনো নির্দিষ্ট বিভক্তি ইয়াত যোগ নহয়। পঞ্চমী বিভক্তি অসমীয়া ভাষাত নাই। অপাদান অর্থ প্রকাশ কৰিবলৈ ষষ্ঠী বিভক্তিৰ চিন -ৰ যোগ হয় আৰু তাৰ পিছত -পৰা পৰসর্গ যোগ হয়। উদাহৰণ—

  বজাৰৰ পৰা মাছ অনা হৈছে।

  ঘৰৰ পৰা কলেজলৈ খোজকাঢ়ি যাওঁ।

  গুৱাহাটীৰ পৰা কলিকতালৈ ৰেলেৰে যাব পাৰি।

  ইয়াত বজাৰ, ঘৰ, গুৱাহাটী আদিৰ লগত ষষ্ঠী বিভক্তিৰ চিন -ৰ যোগ কৰাৰ পাচত 'পৰা' পৰসর্গ সংযোগ কৰিহে ক্রিয়া হোৱা অর্থ প্রকাশ কৰিছে গতিকে সিহঁতেই অপাদান।

  কেতিয়াবা প্রথমা -এ বিভক্তি আৰু ষষ্ঠীৰ -ৰ যোগ কৰিও অপাদানৰ অর্থ প্রকাশ কৰিব পাৰি। যেনে— ঘটনাটো তেওঁৰ মুখে (মুখৰ পৰা) সকলোৱে গম পালে; কুঁৱাৰ (কুঁৱাৰপৰা) পানী তুলি গা ধোৱা। আকৌ ভয় শব্দৰ যোগত অপাদান কাৰকত কেতিয়াবা

ষষ্ঠী বিভক্তি হয়। যেনে— বাঘৰ ভয় (বাঘৰপৰা ভয়); সাপৰ ভয় (সাপৰপৰা ভয়) আদি।

- **সম্বন্ধ পদ ঃ** সম্বন্ধ পদ কাৰক নহয়। তথাপি ইয়াক কাৰকৰ শ্রেণীতে ধৰি আলোচনা কৰা হৈছে। যি পদৰ আন এটা পদৰ লগত সম্বন্ধ, স্বত্ব, গৰাকী, অধিকাৰ আদি ভাব বুজায় তাকে সম্বন্ধ পদ বোলে। যেনে—

  এইখন মোৰ ঘৰ।

  বজাৰত পিঁয়াজৰ আশী টকা কিলো।

  তাৰ দেউতাক এজন খেতিয়ক।

  -এই বাক্যবোৰত মোৰ, পিঁয়াজৰ, তাৰ আদি শব্দত ষষ্ঠী বিভক্তিৰ চিন -অৰ, -ৰ যোগ হৈছে। স্বৰান্ত শব্দৰ পিছত -ৰ আৰু ব্যঞ্জনান্ত শব্দৰ পিছত -অৰ যোগ হয়।

  ওপৰত কাৰক আৰু শব্দ বিভক্তিৰ প্রয়োগৰ আলোচনাত এটা কথা স্পষ্ট হৈছে যে বাক্যৰ গাঁথনিত এই বিভক্তিবিলাকৰ প্রয়োগ অপৰিহার্য। এনেবোৰ বিভক্তি নহ'লে বাক্য শুদ্ধ হ'ব নোৱাৰে, সেয়ে অসমীয়া ভাষাত কাৰক ব্যাকৰণগত বিষয়। উদাহৰণ—

  কটাৰীৰে তামোলখন কটা হ'ল।

  এই বাক্যটোৰ কটাৰী শব্দত -ৰে বিভক্তি প্রয়োগ হৈছে। -ৰে বিভক্তি প্রয়োগ নহ'লে বাক্যটো হ'ব— কটাৰী তামোলখন কটা হ'ল। এনেকৈ ক'লে বা লিখিলে বাক্যটো শুদ্ধ নহ'ব বা অভিপ্রেত অর্থ নোলাব। সেয়ে বাক্যটো শুদ্ধ হ'বলৈ 'কটাৰীৰে' বুলি লিখিব লাগিব। ইয়াত কৰণ কাৰকৰ অর্থ প্রকাশিত হৈছে।

  অসমীয়া ভাষাত এটা বিভক্তিৰ ঠাইত আন এটা বিভক্তিৰে কাম চলোৱা দেখা যায়। প্রথমা বিভক্তি -এ প্রয়োগ কৰি সপ্তমী বিভক্তি বুজোৱাৰ কথা ইতিমধ্যে উল্লেখ কৰি অহা হৈছে। এটা বিভক্তিৰ ঠাইত আন এটা বিভক্তিৰ প্রয়োগ অসমীয়া ভাষাৰ অন্যতম স্বতন্ত্র বৈশিষ্ট্য।

- **অধিকৰণ কাৰক ঃ** যিহক আধাৰ বা আশ্রয় কৰি ক্রিয়া সম্পাদিত হয় তাক অধিকৰণ কাৰক বোলে। অধিকৰণ কাৰকত সপ্তমী বিভক্তি যোগ হয়। সপ্তমী বিভক্তিৰ চিন হ'ল -ত, -অত। ব্যঞ্জনান্ত শব্দৰ পিছত -অত আৰু স্বৰান্ত শব্দৰ পিছত -ত যোগ হয়। উদাহৰণ—

  নদীত বান্ধ দিয়া হৈছে।

  সাগৰত ছুনামিয়ে বহু ধ্বংস কৰিছে।

  আঞ্জাত মছলা নহ'লে খাই ভাল নালাগে।

  কেতিয়াবা কোনো বস্তু স্বৰূপার্থত কাৰো আধাৰ নোহোৱাতো তাক অধিকৰণৰূপে ব্যৱহাৰ কৰা যায়। যেনে— বৰষুণত তিতিল, ৰ'দত শুকাল আদি। ইয়াত বৰষুণে বা ৰ'দে কাকো ধাৰণ নকৰে। তথাপি সিহঁত অধিকৰণ কাৰক।

  কেতিয়াবা আকৌ প্রথমা বিভক্তিৰ চিন -এ -ৰে সপ্তমী বিভক্তি বুজোৱা হয়। যেনে— বাটে বাটে ঘূৰি নুফুৰিবা। দেশে-বিদেশে বহুত ঘূৰিলো। অসমৰ উত্তৰে অৰুণাচল প্রদেশ।

অধিকৰণ দুই প্ৰকাৰৰ— কালাধিকৰণ আৰু আধাৰাধিকৰণ। যিসময়ত ক্ৰিয়া সম্পন্ন হয় তাক কালাধিকৰণ বোলে। যেনে— সন্ধ্যা সময়ত নুশুবা, শৰৎ কালত আকাশ নিৰ্মল হয়।

আনহাতে আধাৰাধিকৰণ ঘাইকৈ তিনিপ্ৰকাৰৰ— একদেশ, বিষয় আৰু ব্যাপ্তি।

একদেশ— মাজুলীত ঘৰ, পালীত মাছ আছে (মাজুলী বা পানীৰ এঠাইত)।

বিষয়— তেওঁ গণিতত ভাল, ভীম গদাযুদ্ধত পাৰ্গত আছিল (গণিত আৰু গদাযুদ্ধ বিষয়ত)।

ব্যাপ্তি— তিলত তেল আছে, গাত জ্বৰ আছে (জুৰি আছে) আদি।

- **সম্প্ৰদান কাৰক ঃ** অসমীয়াত শুদ্ধ অৰ্থত সম্প্ৰদান কাৰক নাই। সম্প্ৰদানৰ অৰ্থ কৰ্ম কাৰকেৰে সূচিত কৰা হয়।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ অসমীয়া ভাষাত কাৰক কেইবিধ আৰু কি কি?

.....

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ অসমীয়া ভাষাত কাৰক নিৰ্ণয়ৰ উপায় কেইটা আৰু কি কি?

.....

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ শুদ্ধ নে অশুদ্ধ নিৰ্ণয় কৰক —

(ক) অসমীয়া ভাষাত সম্প্ৰদান কাৰক নাই।

(খ) ক্ৰিয়াৰ যি ব্যাপ্য তাৰ নাম কৰ্মকাৰক।

(গ) কৰ্তা কাৰকৰ -এ বিভক্তি যোগ কৰিও অসমীয়াত কৰণ কাৰক আৰু অধিকৰণ কাৰকৰ ভাব প্ৰকাশ কৰা হয়।

(ঘ) অন্যান্য কাৰকৰ দৰে অপাদান কাৰকৰো স্বতন্ত্ৰ বিভক্তি আছে।

(ঙ) - অৰ/-ৰ বিভক্তিৰ সংযোগেৰে অসমীয়াত অধিকৰণ কাৰক বুজোৱা হয়।

.....

.....

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৪ ঃ তলৰ বাক্যকেইটাত কি কি কাৰক আছে নিৰ্ণয় কৰক —

(ক) ভাৰতে চন্দ্ৰলোকলৈ মহাকাশ যান পঠিয়াইছে।

(খ) ৰমেন আজি কলিকতালৈ গ'ল।

(গ) গজেনৰ ঘৰ তেজপুৰত।

(ঘ) সি পেঞ্চিলেৰে লিখিছে।

(ঙ) ছিলিঙত বৰ চেঁচা।

.....

.....

১৩.৪ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- এই অধ্যায়টিৰ যোগেদি আমি অসমীয়া ভাষাৰ ৰূপতাত্ত্বিক দিশৰ এটা প্ৰধান বিষয় কাৰকৰ বিষয়ে জানিব পাৰিলোঁ।
- অসমীয়া ভাষাত সম্বন্ধ পদক ধৰি সাতোটা কাৰক আছে। প্ৰচলিত ব্যাকৰণবোৰত উল্লেখ আছে যদিও প্ৰকৃত বিচাৰত অসমীয়া ভাষাত সম্প্ৰদান কাৰক পাবলৈ নাই। সম্প্ৰদান অৰ্থত অসমীয়াত কৰ্ম কাৰকৰ বিভক্তিহে লগ লাগে। মন কৰিবলগীয়া কথাটো হ'ল অসমীয়াত প্ৰতি, অভিমুখ, নিমিত্ত, লক্ষ্য, উদ্দেশ্য আদি অৰ্থত এটা বিশেষ কাৰকৰ ব্যৱহাৰ পোৱা যায়। ভাষাতত্ত্ববিদসকলে এই কাৰকটোক নিমিত্তাৰ্থক কাৰকৰূপে নামকৰণ কৰিছে।
- অসমীয়া ভাষাত কাৰক সাধন কৰাৰ উপায় দুটা — (ক) শব্দ-বিভক্তি যোগ দি আৰু (খ) শব্দ-বিভক্তি -অৰ /-ৰ পিছত অনুপদ সংযোগ কৰি।
- অসমীয়া ভাষাত অপাদান কাৰকৰ বাহিৰে বাকী আটাইকেইটা কাৰকৰ স্বতন্ত্ৰ বিভক্তি আছে। সম্বন্ধ পদৰ -অৰ/-ৰ বিভক্তি যোগ দি তাৰ পিছত 'পৰা' অনুপদ বহুৱাই অসমীয়াত অপাদান কাৰকৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰা হয়। -অৰ/- ৰ বিভক্তিৰ পিছত দ্বাৰা, দ্বাৰাই অনুপদ বহুৱাই অসমীয়াত কৰণ কাৰকো প্ৰকাশ কৰিব পাৰি।

১৩.৫ অধিক জানিবলৈ

অসমীয়া গ্ৰন্থ ঃ

১) কাকতি, বাণীকান্ত (১৯৯৬); *অসমীয়া ভাষাৰ গঠন আৰু বিকাশ;* (হাজৰিকা, বিশ্বেশ্বৰ অনুঃ); বৰপেটা ঃ বাণীকান্ত কাকতি জন্ম শতবাৰ্ষিকী উদ্‌যাপন সমিতি (প্ৰথম প্ৰকাশ ১৯৪১)।

২) গোস্বামী, উপেন্দ্ৰনাথ (১৯৯৭); *অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ;* গুৱাহাটী ঃ মণি-মাণিক প্ৰকাশ।

৩) গোস্বামী, উপেন্দ্ৰনাথ (১৯৯৫); *অসমীয়া ভাষাৰ ৰূপ-কথা;* গুৱাহাটী ঃ মণি-মাণিক

প্ৰকাশ।

৪) গোস্বামী, গোলোকচন্দ্ৰ (১৯৯৯); *অসমীয়া ব্যাকৰণৰ মৌলিক বিচাৰ;* গুৱাহাটী ঃ বীণা লাইব্ৰেৰী।

৫) গোস্বামী, গোলোকচন্দ্ৰ (২০০৩); *অসমীয়া ব্যাকৰণৰ প্ৰৱেশ;* গুৱাহাটী ঃ বীণা লাইব্ৰেৰী।

৬) গোস্বামী, গোলোকচন্দ্ৰ (১৯৯৬); *অসমীয়া বৰ্ণপ্ৰকাশ,* গুৱাহাটী ঃ বীণা লাইব্ৰেৰী।

৭) পাঠক, ৰমেশ (১৯৮৮); *ব্যাকৰণ আৰু প্ৰাকৃতি বিজ্ঞান,* গুৱাহাটী ঃ বীণা লাইব্ৰেৰী।

৮) বৰা, লীলাৱতী শইকীয়া আৰু পাটগিৰি, দীপ্তি ফুকন (২০০৩) (সম্পাঃ); *ভাষা-জিজ্ঞাসা;* গুৱাহাটী ঃ বনলতা।

৯) বৰা, সত্যনাথ (১৯৯৮); *বহল ব্যাকৰণ;* গুৱাহাটী।

১০) বৰুৱা, ভীমকান্ত (১৯৯৭); *অসমীয়া ভাষা;* ডিব্ৰুগড় ঃ বনলতা।

১১) বৰুৱা, হেমচন্দ্ৰ (১৯৯৮); *অসমীয়া ব্যাকৰণ;* ডিব্ৰুগড় ঃ ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়।

১২) ভৰালী, দেবানন্দ (১৯৯৩); *অসমীয়া ভাষাৰ মৌলিক বিচাৰ;* গুৱাহাটী ঃ লয়ার্ছ বুক ষ্টল।

১৩) মেধি, কালিৰাম (১৯৯৯); *অসমীয়া ব্যাকৰণ আৰু ভাষাতত্ত্ব;* গুৱাহাটী ঃ লয়ার্ছ বুক ষ্টল।

ইংৰাজী গ্ৰন্থ ঃ

১৪) Dutta Baruah, P. N. (1978). *A Comparative Analysis of the Morphological Aspects of Assamese and Oriya (Ph.D. Thesis).* Guwahati: Gauhati University.

১৫) Goswami, G. (1982). *Structure of Assamese.* Guwahati: Gauhati University.

১৬) Kakati, B. (2007). *Assamese : Its Formation and Development.* Guwahati: Lawyers Book Stall.

১৩.৬ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ অসমীয়া ভাষাত কাৰক সাতবিধ — (১) কৰ্তাকাৰক, (২) কৰ্মকাৰক, (৩) কৰণকাৰক, (৪) নিমিত্তাৰ্থক কাৰক, (৫) অপাদান কাৰক, (৬) সম্বন্ধবাচক কাৰক আৰু (৭) অধিকৰণ কাৰক।

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ অসমীয়া ভাষাত কাৰক সাধনৰ উপায় দুটা — (১) শব্দ-বিভক্তি যোগ দি আৰু (২) সম্বন্ধবাচক কাৰকৰ -অৰ/-ৰ বিভক্তিৰ পিছত অনুপদ ব্যৱহাৰ কৰি।

৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) শুদ্ধ, (খ) শুদ্ধ, (গ) শুদ্ধ, (ঘ) অশুদ্ধ, (ঙ) অশুদ্ধ।

৪ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) ভাৰত-এ = কৰ্তা কাৰক
চন্দ্রলোক- অলৈ = নিমিত্তার্থক কাৰক
মহাকাশযান-০ = কৰ্মকাৰক
(খ) ৰমেন-০ = কৰ্তা কাৰক
কলিকতা-লৈ = নিমিত্তার্থক কাৰক।
(গ) গজেন-অৰ = সম্বন্ধপদ
তেজপুৰ-অত = অধিকৰণ কাৰক।
(ঘ) সি (স-ই) = কৰ্তা কাৰক
পেঞ্চিল-এৰে = কৰণ কাৰক
(ঙ) ছিলং -অত = অধিকৰণ কাৰক

১৩.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন

বস্তুধৰ্মী প্ৰশ্ন

প্ৰশ্ন ১ ঃ তলত দিয়া প্ৰশ্নসমূহৰ উত্তৰ লিখক—

ক) কৰ্তাকাৰক বুলিলে কি বুজায়?

খ) অসমীয়া ভাষাত অপাদান কাৰক চিহ্নিত কৰিবলৈ কি বিভক্তি ব্যৱহাৰ কৰা হয়?

গ) অসমীয়াত শুদ্ধ অৰ্থত সম্প্রদান কাৰক আছেনে?

প্ৰশ্ন ২ ঃ শুদ্ধ নে অশুদ্ধ লিখক —

ক) 'যি বা যিহকে কৰা যায় অৰ্থাৎ ক্রিয়াৰ যি ব্যাপ্য' সেইটোৰ নাম কৰ্মকাৰক।

খ) ক্রিয়াপদৰ লগত হোৱা সম্বন্ধৰ ভিত্তিত অসমীয়া কাৰকক নটা ভাগত ভগাব পাৰি।

গ) অসমীয়াত শুদ্ধ অৰ্থত সম্প্রদান কাৰক নাই।

ঘ) এটা বিভক্তিৰ ঠাইত আন এটা বিভক্তিৰ প্রয়োগ অসমীয়া ভাষাৰ অন্যতম স্বতন্ত্র বৈশিষ্ট্য।

চুটি প্ৰশ্ন (১৫০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ কাৰক আৰু শব্দ-বিভক্তিৰ সম্পৰ্ক কি?

প্ৰশ্ন ২ ঃ কৰ্ম কাৰক সম্পৰ্কে এটি টোকা প্রস্তুত কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ তলত দিয়া বোৰৰ একোটাকৈ টোকা প্রস্তুত কৰক —

(ক) কৰণ কাৰক (খ) অধিৰকণ কাৰক

ৰচনাধর্মী প্রশ্ন (৩০০-৫০০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ ঃ কাৰক কাক বোলে? অসমীয়া ভাষাত কেই প্রকাৰৰ কাৰক আছে? প্রতিবিধ কাৰকৰ বিষয়ে খৰচি মাৰি আলোচনা কৰক।

প্রশ্ন ২ ঃ অসমীয়া ভাষাত কাৰক সাধনৰ উপায় কি কি? কাৰক অনুসাৰে এই উপায়কেইটাৰ ব্যৱহাৰ দেখুৱাওক।

প্রশ্ন ৩ ঃ কাৰক আৰু শব্দ-বিভক্তিৰ সম্পর্ক কি? অসমীয়া ভাষাৰ শব্দ-বিভক্তিবোৰৰ এখন তালিকা প্রস্তুত কৰি একাধিক উদাহৰণেৰে সেইবোৰৰ প্রয়োগ দেখুৱাওক।

*** ***** ***